

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 657.(474)

О.І. КОРОЛЬОВА,

к.е.н., доцент, Національний транспортний університет

Облік витрат інноваційної діяльності: проблеми та перспективи розвитку

У статті розглянуто проблеми та перспективи розвитку обліку витрат інноваційної діяльності в Україні. Нині в Україні інноваційна діяльність практично повністю відсутня в переліку традиційних об'єктів бухгалтерського обліку та звітності. Тобто сучасна система обліку не формує інформацію про неї як самостійний, окремий масив даних. Крім того, відсутність єдиних методичних основ відображення інноваційних витрат призводить до їх розпорошеності на різних рахунках бухгалтерського обліку та ускладнює визначення собівартості кожного етапу робіт і формування загальної суми зазначених витрат. Запропоновано виділити інноваційну діяльність в окремий об'єкт обліку. Це дозволить здійснювати облік витрат інноваційної діяльності за цільовим принципом.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, витрати, облік інноваційної діяльності, об'єкт обліку, інноваційний продукт, нематеріальний актив.

О.И. КОРОЛЁВА,

к.э.н., доцент, Национальный транспортный университет

Учет расходов инновационной деятельности: проблемы и перспективы развития

В статье рассмотрены проблемы и перспективы развития учета расходов инновационной деятельности в Украине. На сегодня в Украине инновационная деятельность практически полностью отсутствует в перечне традиционных объектов бухгалтерского учета. То есть современная система учета не формирует информации о ней как отдельный массив данных. Кроме того, отсутствие единых методических основ отражения инновационных расходов способствует их распылению на различных счетах бухгалтерского учета, усложняет определение себестоимости каждого этапа работ и формирование общей суммы данных расходов. Предложено выделить инновационную деятельность в обособленный объект учета. Это позволит осуществлять учет расходов инновационной деятельности по целевому принципу.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, расходы, учет инновационной деятельности, объект учета, инновационный продукт, нематериальный актив.

O. KOROLYOVA,

Ph.D., associate professor Natsionalny transport universitet

Accounting of expenses of innovative activity: problems and prospects of development

The article deals with the problems and prospects of the development of cost accounting of innovative activity. Nowadays in Ukraine innovative activity is almost completely absent in the list of traditional objects of accounting. Thus the modern accounting system does not generate any information about it as a separate dataset. In addition to it, the absence of uniform methodological basis of reflecting the costs of innovation contributes to their spraying on various accounts of bookkeeping, complicates the determination of the cost of each stage of work and the total amount of these expenses. It has been proposed to distinguish innovative activity as a separate accounting entity. This will allow to calculate the cost accounting of innovative activity according to the intended principle.

Keywords: innovation, innovative activity, expenditures, accounting of innovative activity, the subject of accounting, innovative product, an intangible asset.

Постановка проблеми. В умовах глобальних змін, що відбуваються у політичному та економічному житті нашої країни першочерговим завданням інноваційної діяльності є забезпечення створення фундаментальної бази для утвердження України як розвинутої держави з конкурентоспроможною промисловістю, здатною інтегруватися в міжнародну економічну систему. Для вирішення цієї проблеми вкрай необхідно активізувати інноваційну діяльність, що сприятиме прогресивному розвитку країни. Слід зазначити, що позитивний ефект від впровадження інновацій може бути досягнутий лише за умови якісного інформаційного забезпечення процесів управління господарською діяльністю вітчизняних підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивчення проблем теоретичних та практичних аспектів управління інноваційною сферою присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: В. Александрової, О. Анчишкіна, В. Геєця, А. Гальчинського, Г. Доброва, В. Іванченка, М. Кондратьєва, І. Лукінова, О. Лапко, О. Коренного, В. Карпова, Б. Малицького, Л. Федулової, В. Соловйова, В. Семиноженка, О. Фонтотова, Ю. Шкворця, Р. Нельсона, Й. Шумпетера, Т. Турпак тощо. В їхніх роботах розглянуто питання теорії інноваційної діяльності та умови її провадження, державного регулювання інноваційних процесів тощо. Проте проблема якісного інформаційного забезпечення процесів управління інноваційною діяльністю залишається і досі не вирішеною.

Основною **метою** написання даної **статті** є обґрунтування необхідності виділення інноваційних витрат в окремий об'єкт бухгалтерського обліку та адаптація їх складу до галузевих особливостей діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні інноваційна діяльність практично повністю відсутня в переліку традиційних об'єктів бухгалтерського обліку та звітності. Тобто сучасна система обліку не формує інформацію про неї як самостійний, окремий масив даних. Крім того, відсутність єдиних методичних основ відображення інноваційних витрат призводить до їх «розпорошеності» на різних рахунках бухгалтерського обліку та ускладнює визначення собівартості кожного етапу робіт і формування загальної суми зазначених витрат. М. Авилкіна зауважує, що питання обліку витрат з інноваційної діяльності у вітчизняній науці залишаються дотепер найменш вивченими. Відсутнє чітке уявлення про інноваційний продукт як про специфічний об'єкт обліку, не визначена його облікова характеристика, натомість нерациональний облік витрат на інноваційні заходи тягне за собою недостовірну оцінку ефективності інновацій [1, с. 45].

Різноманітність і зміст процесів інноваційної діяльності роблять практично неможливою її оцінку за натуральними або будь-якими іншими показниками. Єдиним показником, що дає змогу звести воедино та визначити загальний обсяг цього виду діяльності, можуть бути тільки витрати – на проєкт, продукт, процес, їх загальна величина [2, с. 12]. Якісне інформаційне забезпечення аналізу і контролю ефективності інновацій неможливе без розробки обґрунтованої системи обліку витрат інноваційної діяльності.

Для організації обліку інноваційної діяльності, слід чітко розуміти її сутність. Інноваційна діяльність – це діяльність у сфері формування нової та поповнення наявної сукупності виробничих та фінансових активів для отримання еко-

номічних переваг, яка є невід'ємною складовою господарсько-фінансової діяльності підприємств. Вона спрямована на практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу для одержання нового, суттєво поліпшеного продукту, технології його виробництва, організації праці, системи управління з метою підвищення конкурентоспроможності та зміцнення ринкових позицій підприємства. Під витратами інноваційної діяльності, на нашу думку, слід розуміти прояви ділової активності господарюючих суб'єктів, сутність яких полягає в фактичному споживанні ресурсів, що може бути оцінено в натуральних і вартісних показниках і спрямовано на одержання прогнозованих економічних вигод. Витрати на інноваційну діяльність утворюють фактичну виробничу собівартість продукту праці, тобто собівартість інновації. Інновацією, за такого підходу, є кінцевий результат діяльності зі створення і використання нових, втілених у вигляді удосконалених або нових товарів (робіт, послуг), технології їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів (робіт, послуг), які сприяють розвитку і підвищенню ефективності функціонування їх виробників і споживачів. Для цілей бухгалтерського обліку інновація як об'єкт обліку набуває форми нематеріального активу, або результату науково-дослідних та дослідно-конструкторських і технологічних робіт, що їх отримує підприємство по завершенню роботи.

Прогрес не стоїть на місці, у світі постійно з'являються нові наукові розробки, які кардинально змінюють технології виробництва і надання послуг, а також впливають на розвиток міжнародних економічних відносин. Класифікацію інновацій у транспортній галузі в руслі сучасних світових тенденцій розвитку технологій наведено у табл. 1.

Наведена класифікація дає уявлення про різноманітність інновацій та перспективи й можливості їх практичного втілення в умовах сучасних реалій.

Аналіз вітчизняних фахових видань свідчить, що в наукових колах не існує єдиної думки щодо відображення інноваційних витрат на рахунках бухгалтерського обліку (табл. 2).

Узагальнення наведених у табл. 2 підходів дозволяє дійти висновку про те, що більшість авторів схиляються до думки про доцільність перенесення їх на собівартість готової продукції.

Як зазначає з цього приводу О. Кантаєва: «Одним із недоліків сучасного обліку є те, що не існує єдиної системи облікових реєстрів і бухгалтерських рахунків для відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності. Чинні облікові моделі не адекватні різновидності інноваційних процесів і не дають достатньої кількості достовірних даних для проведення економічного аналізу в сфері інновацій» [3, с. 25].

На основі проведеного дослідження, з урахуванням практичних облікових потреб вітчизняних підприємств щодо відображення інноваційних витрат, пропонуємо відкриття транзитного рахунку 32 «Витрати інноваційної діяльності» з наступними субрахунками:

- 321 «Інноваційні витрати на підготовку й освоєння нової продукції й виробництв»;
- 322 «Інноваційні витрати на удосконалення виробництва»;
- 323 «Витрати на впровадження інших інновацій».

Таблиця 1. Класифікація інновацій у транспортній галузі

Назва	Визначення	Приклади
1	2	3
За об'єктом вдосконалення		
ПРОДУКТОВІ	це інновації, що передбачають надання якісно нових чи вдосконалених транспортних або супутніх послуг при перевезенні пасажирів/вантажів	Трамвай/автобус-кафе http://tramvaj-kafe.kiev.ua/ Тролейбус з Wi-Fi http://www.segodnya.ua/regions/odessa/v-odesskih-trolleybusah-poyavilsya-wi-fi-585701.html
ТЕХНОЛОГІЧНІ	це інновації, що передбачають модернізацію автопарку з використанням сучасних більш стійких та економних матеріалів, запчастин або їх заміна на якісно нові транспортні засоби	Встановлення ГБО (газобалонне обладнання) замість бензинового двигуна Заміна двигуна на більш економний та екологічний Купівля нових транспортних засобів
ОРГАНІЗАЦІЙНІ	це інновації, що передбачають вдосконалення організації, стандартів, методів та прийомів надання транспортних послуг	Електронні системи регулювання маршрутів Автомати для оплати проїзду пасажиром Підвищення кваліфікації водіїв (наприклад: курси економного водіння, керування в екстремальних погодних умовах тощо)
За походженням		
РАДИКАЛЬНІ	це принципово новий продукт, прийом, спосіб або технологія, що виникли безпосередньо на підприємстві, що її вперше винайшло та запровадило.	Новий вид транспортної послуги (космічний туризм, левітуюче таксі http://www.innoros.ru/news/13/08/levitiryushchee-taksi-v-izraile , Hyperloop http://russian.rt.com/article/65574) Нові технології для модернізації транспортних засобів (наприклад: літак-потяг http://www.innoros.ru/news/13/07/samolet-poezd-clip-air-transport-budushchego)
ЗАПОЗИЧЕНІ	це використання досягнень підприємств інших галузей (наприклад: енергетика) та їх впровадження на транспортному підприємстві	Інтерактивна дорога з освітленням http://dom.ria.com/ru/news/206766.html
АДАПТОВАНІ	це прийоми, способи, технології, послуги або стандарти, які були винайдені в суміжних галузях (наприклад: автомобілебудування або нафтохімічне виробництво) та адаптовані на власному підприємстві	Шини з датчиками руху Екологічні та самоклеючі шини http://oops-news.ru/technologii/v-sleduyushhem-godu-avtomobilisty-smogut-priobresti-samokleyushhiesya-shiny-michelin.html Автоматичні системи паркування https://blamper.ru/auto/wiki/bezopasnost/sistema-avtomaticheskoy-parkovki-2745
За очікуваним ефектом		
СТРАТЕГІЧНІ	це такий вид інновацій, що передбачає настання позитивного ефекту від їх запровадження лише з плином довгого періоду часу (через 3-5 років)	Заміна двигуна на більш економний та екологічний Нові технології для модернізації транспортних засобів (наприклад: літак-потяг http://www.innoros.ru/news/13/07/samolet-poezd-clip-air-transport-budushchego)
РЕАКТИВНІ	це вид інновацій, що впроваджується підприємством у відповідь на нагальну проблему або потребу, зумовлену ринковим впливом, та передбачає отримання результатів у короткостроковому періоді (до 1 року)	Екологічні та самоклеючі шини (у випадку підвищеної аварійності маршруту) http://oops-news.ru/technologii/v-sleduyushhem-godu-avtomobilisty-smogut-priobresti-samokleyushhiesya-shiny-michelin.html Автомати для оплати проїзду пасажиром (нові законодавчі вимоги тощо)
ВДОСКОНАЛЮЮЧІ	це інновації, що впроваджуються з метою постійного вдосконалення всіх процесів та засобів підприємства, очікуваний позитивний ефект від яких може наставати у період до 3 років	Електронні системи регулювання маршрутів Підвищення кваліфікації водіїв (наприклад: курси економного водіння, керування в екстремальних погодних умовах тощо)
За стадією реалізації		
ПРОЕКТНІ	це інновації, що знаходяться на стадії розробки та вдосконалення проекту з метою їх подальшого запровадження	Літак-потяг майбутнього http://www.innoros.ru/news/13/07/samolet-poezd-clip-air-transport-budushchego Левітуюче таксі http://www.innoros.ru/news/13/08/levitiryushchee-taksi-v-izraile Hyperloop http://russian.rt.com/article/65574
ПІЛОТНІ	це інновації, що знаходяться на стадії пілотного запуску на окремих територіях з метою аналізу їх ефективності та подальшого вдосконалення	а) Інтерактивна дорога з освітленням http://dom.ria.com/ru/news/206766.html
ПОВНОМАСШТАБНІ	це інновації, запровадження яких відбувається на рівні всього підприємства або всієї галузі в цілому	а) Автоматичні системи паркування https://blamper.ru/auto/wiki/bezopasnost/sistema-avtomaticheskoy-parkovki-2745

* Розроблено автором.

Таблиця 2. Наукові підходи щодо відображення інноваційних витрат у бухгалтерському обліку [3–5]

№	Зміст підходу	Типова кореспонденція рахунків	Примітка
1	2	3	1
1	Здійснення інноваційних витрат у створення нових видів готової продукції	1. Із включенням до виробничої собівартості продукції: Д–т 23 – К–т 20, 22, 661, 65, 13, 372, 631, 685 – включено в собівартість витрати, пов'язані з підготовкою й освоєнням виробництва нової продукції	Цей варіант пропонують у своїх працях О. Бородкін, Л. Гнилицька, В. Завгородній, Є. Пошерстник, Н. Пошерстник, Г. Пустовіт, М. Пушкар
2	Накопичення витрат на підготовку й освоєння виробництва нової продукції на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів»	Д–т 39 – К–т 20, 22, 661, 65, 13, 685 – відображено виробничі витрати на підготовку й освоєння нових видів продукції; Д–т 23 – К–т 39 – часткове списання виробничих витрат майбутніх періодів на витрати	Прихильниками цієї пропозиції є вчені О. Бородкін, В. Завгородній, Є. Пошерстник, Н. Пошерстник, Г. Пустовіт, М. Пушкар
3	Ведення окремого балансового рахунку «Витрати на підготовку й освоєння нової продукції й виробництв»	За дебетом цього рахунку із кредиту різних рахунків протягом періоду освоєння продукції мають відображатися: витрачені матеріали; заробітна плата з нарахуваннями; амортизація основних засобів; надані послуги	Цей рахунок запропонований О. Бородкіним для отримання узагальнюючої інформації про величину витрат по освоєнню нових видів продукції.
4	Списання витрат на освоєння через застосування кошторисних ставок	Д–т 23 – К–т 39 – списано суму витрат на освоєння нової продукції за звітний період за кошторисною ставкою	Припускає включення інноваційних витрат до собівартості продукції через застосування кошторисних ставок. Автором є О. Бородкін. Прихильником – Л. Гнилицька
5	Створення резерву забезпечення витрат інноваційної діяльності	Д–т 23, 91–94 – К–т 474 – створення резерву для фінансування витрат інноваційної діяльності, в тому числі соціальних, правових і кадрових інновацій; Д–т 474 – К–т 20, 22, 23, 661, 65, 372, 631, 685 – списання витрат за рахунок раніше створеного резерву	Такий варіант фінансування витрат інноваційної діяльності може бути застосований до підприємств – учасників технопарків. Пропонує О. Кантаєва

Висновки

Управління інноваційною діяльністю потребує достовірної облікової інформації, яка б забезпечила процес прийняття обґрунтованих рішень. Ми пропонуємо виділити інноваційну діяльність в окремий об'єкт обліку. Це дозволить здійснювати облік витрат інноваційної діяльності за цільовим принципом, економічна сутність якого полягає в наступному: сенс діяльності господарюючого суб'єкта визначається цілями, що спонукають її здійснювати. В силу того, що ціль не має якісних і кількісних характеристик, для бухгалтерського обліку і управління інноваційною діяльністю необхідно визначити показник, за допомогою якого можна визначити досягнута ціль чи ні. Таким показником, на нашу думку, можуть виступати результати діяльності. Застосування цільового принципу передбачає встановлення міцного зв'язку «витрати–результат», завдяки чому спрощується процедура контролю витрат і визначення виробничої собівартості отриманих активів. Для цього важливо облік витрат здійснювати по кожному інноваційному проекту окремо, оскільки інноваційній діяльності притаманна очевидна унікальність – кожен інноваційний продукт по сукупності дій і по отриманому продукту праці не схожий на інші. Реа-

лізація одного інноваційного проекту аналогічна циклу виробництва продукції. Інформація про витрати на реалізацію кожного проекту та отримані при цьому результати є інформаційною базою управління інноваційною діяльністю. Запропоновані нами заходи дозволять адаптувати існуючу систему бухгалтерського обліку до сучасних інформаційних потреб управління інноваційною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Авилкіна М. Облік витрат на інновації: стан і напрями розвитку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №7. – С. 44–52.
2. Крупка Я. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №5. – С. 11–18.
3. Кантаєва О. Питання розвитку теорії та практики обліку і аналізу інноваційної діяльності підприємств // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №4. – С. 25–31.
4. Валуєв Б. Деякі питання обліку інноваційних витрат і джерел їх покриття: концептуальний аспект // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №12. – С. 28–35.
5. Яламова Є. Особливості обліку інноваційних витрат // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки. – 2014. №2. – С. 432–439.